

מבחן הקרב הראשון

בשבילי החלה המלחמה על גגות ה"קינרסטודיה" שבקיוב, אשר בו עבדתי ככמאי-סרטים. ביום המלחמה הרביעי, יום ד', 25 ביוני, ב־9 בבוקר, בהיותי תורן-הג'א על הגגות, עברו מעלינו מטוסים נאציים, שנתכוונו להפציץ את בית-החרושת הסמוך לאוירונים. ידיעותי הצבאיות היו מעטות מאוד, ולא ידעתי, כי אם ניתקות פצצות מן המטוס ממש מעל לראשך — הרי בחלקך אתה כבר לא יפלו. ואמנם, הפצצות שנועדו לאותו בית-החרושת, נזרקו מעל לראשי בדיוק. בטלפון, שהוצב בצריח-התצפית שלי, קראתי בקול לעמדת-הפיקוד אילו מלים חגיגיות, כגון „אבוד אבדתי, אך לא איכנע“ — ונפלתי אפיים ארצה. בחכתי למיתה.

ודאי האמנתי אותה שעה בלבב שלם — כתמהונים רבים אחרים — כי הנה בעמדותי ואת בשירותי „אוסטאביאחים“¹) שעל הגג, תלוי הרבה מהלך המלחמה הזאת. להלן נמשכו קורותי הצבאיות בפולטבה העיר, בשדה כדור-הרגל של האיצטדיון, אשר באורח דחוף שקדו שם על אירגונה של דיביזיית-הקלעים ה-264 של אנשי-המילואים הרשומים בגליל הצבאי הקיובי. בימי יולי האחרונים הדהירנתנו איוו רכבת מטורפת עשר שעות רצופות ועם שחר הביאתנו עד הדנייפר, אל תחנת לפיאבה הנידחת, בין חולות גדתו השמאלית של הנהר (כמה קילומטרים מזרחית לקניב). היינו לבושים חולצות-צבא חדשות בתכלית; שם, בתחנה, נתנו רובים חצי-אבטומטיים שהבריקו במלאכת-חרט שמקורו נעשתה ובשמן-מכונה. כעבור מעת-לעת, עמוסי סגינים גלולים, רימונים, אילפסים, חצינו את הדנייפר, ולאחר שעברנו עוד כ־20 קילומטר מערבה, דרך הכפר סטיפוצ'י, יצאנו אל קריה-עמדות הקדומי. הלכנו במסע דחוף, ולעתים — בדהרה. מכנסני-חייל, שתגורת-שלי-אברזין קושרות אותם, לא החזיקו מעמד על בטני וגלשו בלי הרף, הסגין הגלול היה נותר וחונק את הצוואר, האילפס שנתקשקש ברובה, הזעה שטפה את הפנים. לפנינו היתה הארטילריה משמיעה קולה בבהירות, נשמעו ההתפוצצויות של פגזי-מרגמות, מכ"י החליפו-שיח ביניהן. הרגלים שנתפשפו וכאבו, כעס-שלי-עלבון שם מחנק לגרון. מאחורינו היו תמונות של פיגוי קיבו ושאר ערי אוקראינה, שהיטלראים הנחיתו עליהן מהלומות של חיל-אוויר ודיביזיות ממוכנות.

הדיביזיה שלנו תפסה גורת-חזית בת 10 קילומטר, בערך, בחפזות של דרך חשובה. את דרכי בחייה-הקרב החילותי בחזקת סגן-מפקד-המחלקה. לאמיתו של דבר, תחלה היתה לי משרה מכובדת יותר — רב-אפסנאי של הרגימנט. אך במשרה רמה זו לא החזקתי מעמד אלא שעתים בלבד. והדבר היה עוד באותו האיצטדיון שבפולטבה. אי-שהמלחמות האמיץ קלונל-המשנה מקארוו. בכוננו את הרגימנט שלו במהירות ובשקידה, הציב לפניו בשורה את חברי-המפקדים ובמהירות הבזק חילק ביניהם את התפקידים: אתה תפקוד על פלוגה פלונית, אתה — על פלמונית, וכן הלאה — אך בא לידי מבוכה כשצטרף למצוא רב-אפסנאים לרגימנט. משום-מה בטוח היה, כי לפיקוד יצלה כל אדם ואלו רב-אפסנאים לא, ויכול להיות אלא איש משכיל. ומשחילק את התפקידים לכולם, תזר והשיב את שורת-המפקדים והחל לבדוק את מידת השכלתם. משנודע לו, כי גמרתי חוק-לימודים במכון-התיאטרון ואח"כ — באקדמית-הקולנוע, פסק מיד — בלי שתביכהו אפילו מעט העובדה, שלשני האולפנות הללו גם יחד לא היתה כל זיקה לא

1) קיצור השם „אגודת ההגנה האוירית והחמימת הסוביטית“ — מעין „הג'א“ ב.ס.ס.ר. — המערכת.

לעסקי צבא ולא לענייני משק — שהנני אוצר ממש לרגימנט ואוכל להיות אפסנאי מצוין. מניה וביה הטיל עלי קולונל המשנה לקבל דגים מלוחים לצרכי כל הרגימנט. המכסה לכל חייל היתה 82 גרם דגים מלוחים. 982 חיילים היו בעין. דגים ניתנו לי בסך 682. תלשנו קרשים מאיון גדר ודיפדנום בדגים. לעיני, כחיילים בסך, נצנצה מערכת של דגים נוצצים מרושעים, ואני עמדתי עליהם והוגעתי את מוחי איך לחלקם ביושר. נתברר כי בשקלנו 82 גרם של דגים ארורים אלה, נתקלנו בבעיית חלוקת ראשים וזנבות. מכל מנה היה הכרח לקצוץ או את זה או את זה. קצת מן החיילים קיבלו את החלק הטעים ביותר והשאר — רק כרסים וזנבות. כללו של דבר הורחתי מכהונת שר המשק. ביקש מפקד הרגימנט לשלחני אל עומקו של העורף מרוב מבוכתו למראה אולת-ידי בהילכות האפסנאות.

„נו, להיכן אתקעך? השכלה צבאית יש לך? בשירות-הפעיל“ שימשת?“
„שימשת כמתופף“ — השיבותי. קדורנית ואובד-עצות פישק המפקד את ידיו. כעבור יום, ברגשמה של אי-נוחות, ברטנו לו ריטון של מורת-רוח מתחת לחטמו, מינני לשמש סגן-מפקד-מחלקה.

כעבור שלוש שנים, כשפקדתי על דיביזיה של פרטיזנים, סיפרתי פעם אחת, בנשף-של-זכרונות, לפרטיזנים על בעיית ההצבאית הראשונה; חלוקת הדגים-המלוחים; סגני לענייני-המשק, ששה זילברגלייט, אמר או אמירה של תוכחה: — איי-איי-אי, חבר גנרל, הכיצד יכולת לפתור את השאלה כאשר פתרת? צריך היה לתת לכל אחד תצידג, ואח"כ לתת הוספה — ראש או זנב; ועוד היו נשארות לך מאה-מאתים מנות ברזרבה. רק או הבינותי, כי לא לאפסנאות נולדתי.

* * *

אך נשובה-נא אל הכפר סטיפנצ'י, שכ-300 מטר ממנו, — בתוך שדה-סלקים תפסה לה קרמנן הדיביזיה ה-264, שעדיין לא נצטיינה בשום דבר. היה זה לעת שחר, בר-2 באבגוסט 1941. חפרנו לנו הפירות-מגן קטנות. אחדות מהן חפירתן החלה בידי מי שהוא שקדמנו כאן. הגענו אל סטיפנצ'י קודם לכן, — וכנהוג בטרם קרב, שלחנו קבוצות-קבוצות קטנות אל איוו גינה, והמדריך-הפוליטי היה מקריא לפנינו בקול עייף את השבועה, והיינו חותמים עליה כמו דינו. זכורני, שנתבלבלתי מאוד. כשבשעתו הושבעתי, הצדעתי במועל ידי, מעשה מכוונה, אל המצחיה, ושכחתי, כי בידי-השמאלית רובה, ובמצב כזה אין מצדיעים. המדריך הפוליטי הניד בראשו מנוד של תוכחה:
אי-לך, חבר סגן-מפקד-מחלקה!

* * *

משתפסנו את קריהמגן ונתחפרנו — הגרמנים כאילו עקבו אחרינו — החלה ההכשרה הארטילרית. עלי להודות, כי בהכשרה הארטילרית" ההיא — הראשונה שבה נוסיתי בהי — לא עצרתי כוח. כשפתח האויב באש חזקה, וחלתי אחרנית ויצאתי מתוך חפירת-היחיד, ופתאום, אין להבין איך קרה הדבר, נמצאתי בטבור השדה, בתורי, כפי הנראה, „עמדת-פיקוד“ לעצמי, שתהא קרובה ככל-האפשר אל הכפר. בחייו של כל חייל יש שעת-משבר כזאת, בה נחתך גורלו במלחמה. איך יפעל בה: כפחדן, — או כבעל-גבורות איש הפקר, או פשוט, כאדם ישר? והנה, שעת „משבר“ כזאת באה גם לי, בקרבי הראשון. בשומי את פעמי לעבר אותה „נקודת-פיקוד“ שלי, על פני הדרך הרחבה, שעברה

(2) תקופת-שירות התקינה של מגויסי-החובה בימי השלום — להבדיל מאלה המועברים, בלא-שירות פעיל, ישר אל חיל-המילואים. — המערכת.

בתוך שדה סלקים, ובהחשי יוטר ויותר את צעדי, ראיתי בתוך בור עמוק וצר עד מאוד את ראשו של המדריך הפוליטי שכבר הכרתי. בשרבבו ראשו מן הבור, אמר לי: „אי לך, חבר סגן-מפקד מחלקה! ואני השלכתי את יהבי עליך יותר מעל כל אחר. בכל זאת, הרי איש משכיל אתה!“

אותה שעה חידשה סוללת „מרגמות רגימנט“³ של האויב את האש הרהוטה שלה, בחרשה את קוונה הקדומני. נמצאתי מיד באיזו תעלה קטנה שאנשי ה„קולחוז“ הפרוה לשם שמירת הסלק, זכורני שהתקשיתי מאוד לדחוק את כרסי הבמאית לאותה תעלונת צרה ובכל זאת, איד־שהוא נסדרתי בה. כעבור עשרה רגעים, בערך, פתחו הגרמנים בהתקפה, מן הצד החלו לעקפנו תת־מקלענים. אחד מחיילי מחלקתנו נשא קולו וזעק: „את המפקד הרגו!“

וכאן הבינותי, כי מקומי בתוך המחלקה; אך פתאום ראיתי כי אנשי המחלקה קמו ממקומותיהם ונשאו רגליהם על פני שדה־הסלקים. אותה שעה ראיתי את הגרמני הראשון צורר־כדורים תת־מקלעי עבר קרוב־קרוב אלי. כדורירסק פצחו קול על פני עלי־הסלק. בחור גרמני צעיר, בבגדי־הסוואה מתוצרת־עצמית, עשוי־עלים שנקשרו אל יריעת־שכמיה, ותת־מקלע בידיו, היה זוחל וקרב אלי. כנראה, שאת צלחת־המילואים של כדורני לא החזיק בין שיניו. לי נדמה אז, כי זהו פגיון או בכלל משהו אימתני. אך הגרמני לא השגיח בני. הוא החל לירות אל מחלקתנו הנסה, וראיתי בנפול שנים או שלושה מחיילינו, נשאתי עיני אל המקום, שבו צריך היה להימצא המדריך־הפוליטי. הוא לא היה שם, וכאן נצנצה מחשבה בלבי: „אסור־לברוח במלחמה. אפילו לסגת צריך כשפניך אל מול פני האויב.“ תת־מקלען אחד היה קוטל לעיני מחלקה שלמה של גבות־אדם. בהיות הגרמני כמה פסיעות ממני, נזכרתי כי הנני מפקדה של מחלקה זאת, לפי שהמפקד — נהרג.

יש בקרב רגעים של סילוק־דעת. ניתנה אמת להיאמר, כי גם במאות הקרבות שלאחר כך נודמן לי להתנסות במצב־חוששים זה, ותנה גם בעניין קרב זה, שהוא לי קרב ראשון בחיי, איני זוכר בדיוק, מה קרני אחר כך. זכורני רק זאת, שתת־המקלען הגרמני היה מוטל מת ואני עמדתי על ידו. אך גם עכשיו איני בטוח בחזקת גמור כי אמנם אני הוא שהרגתי. הכרתי שבה אלי רק בשעה שהגרמני היה כבר ב־רמינגן. לקחתי את תת־מקלעו — מלקוחי הראשון — הדבקתי במרוצה את המחלקה, והכרתי את האנשים לקבל עליהם את מרותי. ציויתים לתפוס עמדות־בשכיבה, להשיב אש, ואח־כ, לפי פקודה, לסגת, ושוב לשכב ושוב לירות. כך נמשך הדבר, אולי כמה רגעים בסך־הכל, ורגעים שנדרשו לנו כדי לעבור בריצה מאה־מאה־וחמשים מטר, ולהיכנס לתוך החפירות שהיו בקצווי הכפר. נשתקענו באותן החפירות, ופתחנו בקרב־מגן הד־גונו ומייגע, שלעצמו של הדבר אינו אלא חליפת־יריות.

מה עוד נקבע מן הקרב הראשון בזכרוני? אנשים פלונים נעו כמועל ידיים על פני שדה־הסלקים אל עבר המקלענים הגרמנים, שגם הם קמו מעל האדמה והלכו לקראתם. הם קרבו זה אל זה הלוך וקרוב. היו אלה המשה אנשים, הגרמני היה אהד והרחק מאחוריו. נגרר „מספרו השני“ (עזרה־המקלען — המערכת). ההחלטה שהחלטתי — מאליה באה לי. פקדתי „אש!“ למחלקה, שכבר היתה כפופה למשמעתי בהחלט — ובמטח אחד, מכמה מקלעים ורובים, קצרנו את כולם: גם את אלה שרצו לפיל בשבי וגם את אלה שנתעתדו לשבותם.

כך נסתיים הקרב הראשון שלי. עוד שני פרטים, שנשתמרו בזכרוני לאהר הקרב: צלצול באוניים משפעת־היריות העצומה וצמאון איום. תפסנו מערך־הגנה בחפירות. בא הלילה. הצבתי משמרות־וקיפים ואנשי־הצפית.

3) לפי המונח הרוסי — מרגמת 3.3 אינץ', הדומה בתפקידיה למרגמת "3 הבריטית.

החיילים הפנויים, שצנחו מרוב עייפות אל קרקע החפירות, ישנו. אני לא יכולתי להרדם, והנה דווקא אז, בלילה, נתחוויר לי לחלוטין כי אסור במלחמה לתת גב לאויב. חייל ההופך גבו לאויב, מעורר בלבו את הבטחון בנצחונו, ומלבד זאת משמש הוא מטרה מצוינת לכדוריו. בבוקר הרבינו שיחה על כך עם החיילים, ובקרבות הבאים, שנתחוללו יום־יום, ראיתי כי אמנם ירדו האנשים כראוי לסוף דעתי.

היה זה אור ל־3 באבגוסט 1941, בלילה ההוא, במוסקבה, לקול רעם התותחים הא־מ, נולד בני, יבגני.

* * *

הקרבות בקצווי הכפר סטיפנצי התפתחו מיום ביתר עוז ויתר חימה. במשך ימים מעטים נתחוללו לא פחות מתריסר התנגשויות בשצף־קצף ותגרות קטנות, רבות עד אין מספר, שבהן נודמן לי לקחת חבל; כבר הרגשתי עצמי כחייל ותיק. המחלקה, שעליה קיבלתי את הפיקוד בימי הקרב הראשונים, נידלדלה מאוד, ממש כפלוגות וכבטליון. כעבור כמה ימים, לאחר שזכיתי לותק השימושי של פיקוד על מחלקה, ואח"כ גם על פלוגה, הספקתי לעבוד זמן־מה במטה־הבטליון, אח"כ שוב פקדתי על פלוגה, וביום הקרבות העשירי פקדתי על בטליון, שהיו בו קצת פחות ממאה איש. עמדנו במצב של הגנה כל הזמן באותו מקום עצמו. את הפצועים היו מובילים אל העורף, ומסביב לעמדות המגן שלנו צצו הרבה תלי־קברים רעננים. ועל הדרך עצמה, סמוך למטה־הבטליון, היה קברו של המדריך־הפוליטי שעשאני חייל.

בקרב הראשון, שזכרתיו ביותר, נתעלם מעיני המדריך הפוליטי, ורק כתום הקרב נודע לי, כי החיילים ראוהו בשדה־הסלקים פצוע בגרונו. בלילה זחלנו — כמה אנשים — לאותו המקום, ומצאנוהו כבר מת. נשאנוהו אל מאחרי הקו הקדמוני, ושם קברנוהו.

* * *

הבטליון, אשר נפל בחלקי הפיקוד עליו לאחר ארבעה מפקדים שנתחלפו במשך הימים המעטים האלה, מורכב היה ממאה לוחמים, שנתחשלו בקרבות בלתי־פוסקים. מערך־ההגנה שלנו השתרע ימינה ושמאלה ממסילת ברזל שהוליכה מתחנת מירונובקה אל מעברות־הדניפר שליד קאניב. מירונובקה היתה בידי הגרמנים, קאניב — בידינו. הבטליון שלנו חיפה על אותה מסילה, שלאורכה ערך היריב מסע־התקדמות עיקש וזועף. משקבלתי עלי את הפיקוד על הבטליון, מיד העתקתי את המטה ואת עמדת־הפיקוד שלי אל הבית הקיצוני שבכפר סטיפנצי. חשבתי, כי אם ייצא המטה בצד מן המסילה, יראו בכך החיילים את כוונת הפיקוד להישאר מן הצד לציר התקדמותו של האויב. העתקת מושבו של המטה — תמרון פשוט זה — נטע בקרב לוחמינו רגש של בטחון. האנשים נוכחו, כי אין הפיקוד מתכוונן למסור לאויב את המסילה, אלא יעמוד כאן יחד אתם, וזמן המסילה לא יסתלק.

אך לא הייתי בעת ההיא אלא סתם חייל אמיץ־במקצת. מתחת לסף ההכרה הבינותי, כי עדיין אינני מפקד — ואלו לל מוד כבר, אחרתי מן המועד. ללמוד — צריך היה קודם לכן.